

Olga Sokolova
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Economics,
Entrepreneurship and Economic Security
State Tax University*

Соколова О.М.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки
Державного податкового університету*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-295-1-117>

METHODOLOGY OF STATE REGULATION OF STRUCTURAL CHANGES IN THE NATIONAL ECONOMY

МЕТОДОЛОГІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Методологія розглядається як вчення про науковий метод пізнання, який використовується з дотриманням певних етапів послідовності дослідження, починаючи з постановки мети й завершуючи перевіркою достовірності одержаних результатів, оцінкою значимості обґрунтованих рекомендацій. В основі методології державного регулювання структурних змін в національній економіці є теоретичні підходи в рамках наукових шкіл, які історично склались у процесі еволюції економічної науки.

Теоретико-методологічні підвалини поділу суспільного виробництва на три сектори були сформульовані К. Кларком і Ж. Фурастьє. В якості методологічного принципу було покладено тезу про існування так званого «піку індустріалізації» і стрімкого розширення третинного сектора в умовах економічного зростання [6; 7]. Американський соціолог Д. Белл доповнив модель секторальної структури в частині виділення із третинного сектору четвертинного та п'ятиринного. В основі методологічного підходу Д. Белла, лежить використання осьового принципу, згідно з яким на одну й ту ж саму соціальну структуру можна накладати багато різних логічних схем, кожна з яких має свою вісь. Виокремлення доіндустріального, індустріального і постіндустріального суспільства є концептуальною послідовністю руху вздовж осі виробництва і видів знань, які використовуються. Вчений відводить провідну роль інтегрованим інформаційно-комунікаційним технологіям, наукоємним галузям промисловості та знанням, які поступово перестають виконувати допоміжну функцію та перетворюються на самостійний ресурс, на підставі якого приймають важливі управлінські рішення [5, с. 14-33].

Й. Шумпетер розглядав технологічні зміни, як окремий ключовий чинник розвитку та структурних змін в національній економіці. Технологічні зміни зумовлюють структурні трансформації економічних систем з певною періодичністю, яка залежить від частоти виникнення і впровадження у виробництво базових інновацій. Це призводить до утворення галузей-локомотивів у секторах економіки [4]. Отже, в методології дослідження секторальної структури економіки домінує технологічний підхід, перехід від первинного сектору до вторинного і третинного відбувається на основі підвищення продуктивності праці, завдяки докорінним змінам в техніці, технології й організації виробництва.

Секторальна структура економіки дозволяє встановити пропорції, які припадають на первинний, вторинний та третинний сектори, взаємозв'язки між технологічними укладами, тенденції розвитку окремих галузей, видів діяльності, їх частку у ВВП. Це багато в чому визначає стан національної економіки, місце країни у світогосподарській системі, суспільному поділі праці, а, отже, її конкурентоспроможність та перспективи економічного розвитку. Пропорції не залишаються постійними протягом часу. Вони змінюються через зміни структури економіки під впливом різних причин. Зміна пропорцій секторальної структури економіки є наслідком структурних змін.

Структурні зміни – це кількісні зміни пропорцій/співвідношень у структурі економіки. У широкому розумінні структурні зміни визначаються як зміна положення того чи іншого виду економічної діяльності в рамках національного господарства або галузі промисловості в рамках промислового комплексу за певний проміжок часу. Зміст структурних змін у системі національної економіки розглядається як перехід від однієї парадигми розвитку й економічного зростання до іншої парадигми більш адекватної тим глобальним викликам і внутрішнім запитам, що стоять перед суспільством. Як зазначає А. Ходжаян «у результаті односпрямованої дії структурних змін їх вплив на економічний розвиток посилюється і, в результаті ефекти синергізму приводять до нової якості економічної системи» [3, с. 51]. Отже, під структурними змінами слід розуміти як кількісні та якісні зміни, що відбуваються в структурі національної економіки і зумовлюють виникнення нового стану, який можуть мати як прогресивний, так і регресивний характер.

Розрізняють два види структурних змін: загальні системні та часткові внутрішні. Системні структурні зміни, які відбуваються в напрямку формування нової моделі економіки, – це зміни, пов'язані зі зміною якісних характеристик економічної системи. Часткові внутрішні зміни передбачають зміни всередині структури економіки (перш за все, техніко-економічні зміни). Це зміни у виробничо-технологічній структурі, яка є внутрішньою організацією продуктивних сил і характеризують рівень суспільного поділу праці, співвідношення секторів, галузей, підгалузей [1, с. 157-158].

У складі структурних змін виділяють міжсекторальні та внутрішньосекторальні. В основі міжсекторальних структурних зрушень лежить концепція послідовного переходу від первинного сектора до вторинного і третинного. Внутрішньосекторальні структурні зрушення ведуть до якісних перетворень у кожному секторі, структури національної економіки в цілому внаслідок послідовної зміни спеціалізації та диверсифікації виробництва. Фактично міжсекторальні та внутрішньосекторальні структурні зміни це дві сторони однієї медалі. Важливим аспектом внутрішньосекторальних змін є поглиблення міжнародної внутрішньогалузевої торгівлі (на рівні окремих товарів і товарних груп) під впливом зростання значущості ефектів масштабу та збільшення споживчого вибору.

Істотний вплив на внутрішньосекторальні структурні зміни має державне регулювання. Державне регулювання економіки спрямовано на досягнення певного результату, воно має цільову спрямованість. Державне регулювання структурних змін – це система правил, координуючих органів та заходів держави, спрямованих на структурне реформування національної економіки з урахуванням геополітичних, природних, культурних і господарських особливостей, відповідно до визначених стратегічних пріоритетів, національних інтересів та системи національної безпеки держави. В основі методології державного регулювання структурних змін має лежати консолідований підхід, тобто врахування тісного взаємозв'язку усіх секторів національної економіки.

Методологія державного регулювання структурних змін передбачає обґрунтування його мети, пріоритетних завдань на відповідному етапі розвитку країни, принципів та інструментів. При формуванні мети необхідно синхронізувати пріоритетні секторальні завдання та пріоритети економічного розвитку з наявними ресурсними можливостями національної економіки.

Метою регулювання структурних змін є формування прогресивної і збалансованої структури національної економіки. Пріоритетними завданнями на сучасному розвитку економіки України є: посилення ролі інституційних чинників у формуванні прогресивної структури економіки, техніко-технологічна модернізація галузей первинного і вторинного секторів з комплементарною сферою послуг, збільшення частки виробництв V-VI технологічних укладів та високотехнологічної продукції в експорті, розвиток галузей драйверів інноваційного розвитку економіки тощо.

Державне регулювання структурних змін потребує визначення і дотримання методологічних принципів, під якими розуміють основні положення, формальні та неформальні правила, що визначені теорією та вироблені практикою в результаті пізнання законів і закономірностей економічного розвитку [2, с. 58]. Принципи виступають методологічним каркасом розроблення концепцій, інструментарію, механізмів державного регулювання структурних змін.

Основними принципами державного регулювання структурних змін є:

- цілеспрямованості – спрямування зусиль на досягнення поставлених цілей та завдань структурних змін з урахуванням стратегічних пріоритетів розвитку національної економіки;

- паритетності – налагодження взаємозв'язків та взаємовідносин між суб'єктами державного регулювання; урахування як національних інтересів, так й особистих прав і свобод окремого суб'єкта;

- збалансованості – поєднання адміністративно-правових та економічних важелів впливу на структурні зміни, збалансованість у розподілі ресурсів;

- транспарентності – відкритість та прозорість інформації; формування зрозумілих, відкритих і справедливих умов для всіх економічних агентів;

- емерджентності – передбачає, що структурні зміни надають сукупності функціонування наявних факторів виробництва якісно нові властивості, особливості та якості, що за рахунок інноваційної спрямованості сприяє більш раціональному використанню ресурсів;

- ефективності – спрямований на створення умов щодо стимулювання інноваційної активності, ресурсозбереження, раціонального витрачання коштів, підвищення конкурентоспроможності на усіх рівнях національної економіки;

- системності – застосування комплексних заходів щодо забезпечення довгострокового сталого розвитку національної економіки відповідно до визначених стратегічних цілей.

Зазначені принципи окреслюють парадигму державного регулювання структурних змін у національній економіці.

Отже, методологія державного регулювання структурних змін у національній економіці ми розглядаємо як систему, що містить компонентну структуру. Її основними складовими є: обґрунтування мета, визначення пріоритетних завдань, висвітлення базових принципів. Науковим підґрунтям є теорія трьох секторів та концепція постіндустріального суспільства.

Література:

1. Прушківська Е.В. Структурні зміни в національній економіці: теоретико-методологічний аспект. *Національне господарство України: теорія та практика управління*. 2012. С. 155-161.

2. Назаркевич І.Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України: проблеми та перспективи : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 356 с.
3. Ходжаян А. Поняття структури і структурних трансформацій у системі економічних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 4 (12). С. 42-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppou_2017_4_7.
4. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). Москва : Прогресс, 1982.
5. Bell D. The coming of post-industrial society. A venture of social forecasting. New York : Basic Books, 1973. 507 p.
6. Clark C. Conditions of Economic Progress. London: Macmillan and Co. & Co. Ltd Sent Martin's Press, 1940. 515 p.
7. Fourastie J. La progres technique et revolution economique. Paris. 1958. 249 p.